

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Pähni looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Käesoleva määrusega korrigeeritakse olemasoleva Pähni looduskaitseala välispiiri, muudetakse ala kaitsekorda ning hõlmatakse Natura 2000 võrgustikku kuuluv Pähni loodusala siseriikliku kaitse tagamiseks Pähni looduskaitseala koosseisu.

Kaitseala asub Võru maakonnas Varstu vallas Pähni külas ja Rõuge vallas Sadramõtsa külas.

Pähni looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) territoorium on olnud kaitse all alates 2006. aastast, kui Vabariigi Valitsus moodustas 3. märtsi 2006. a määrusega nr 65 „Pähni looduskaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri” kaitseala väärtuslike elupaikade kaitseks.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva looduskaitseala kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus tagada loodusdirektiivi I lisas nimetatud metsaelupaigatüüpide kaitse. Kaitseala hõlmab täielikult Natura võrgustikku kuuluva Pähni loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regiooni kaitse planeerimise spetsialist Jaanus Tanilsoo (tel 782 3605; e-post jaanus.tanilsoo@keskkonnaamet.ee), eksperdihinnangu on andnud Rein Lepp, eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Taavi Tattar (tel 786 8371; e-post taavi.tattar@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusesakonna jurist Madina Talu (tel 627 2178; e-post madina.talu@keskkonnaamet.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308; e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse alla võtmise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse eesmärk on kaitsta, säilitada, taastada ja tutvustada:

- 1) kaitsealuseid liike ja nende elupaiku, looduse ja maastiku mitmekesisust ning ürgilmelisi puistuid;
- 2) elupaiku, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) nimetab I lisas. Need on vanad loodumetsad (9010*)³ ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*);
- 3) musträhni (*Dryocopus martius*) ja metsise elupaiku;
- 4) kaitsealust liiki roomavat öövilget (*Goodyera repens*).

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. Pähni looduskaitseala kaitse alla võtmise eeldused on ohustatus ja haruldus ning loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus.

Ohustatus ja haruldus – haruldased ja ohustatud looduslikud metsakooslused, metsa elupaigatüübid – vanad loodusemetsad (9010*) ja siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) on haruldaste ja ohustatutena lisatud Loodusdirektiivi I lissasse ning märgitud seal esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamises osas on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus.

Metsis (*Tetrao urogallus*) on väheneva arvukusega linn, kes on Eesti punase nimestiku järgi ohualtis seisus ning kes on arvatud looduskaitsealuse alusel vähearvuka ja ohustatud liigina II kategooria kaitsealuste liikide hulka.

Metsisekukkede arvukus Eestis on viimase kümnendi jooksul jätkuvalt vähenenud vaatamata mängude heale kaitstusele (94% mängudest kaitse all). 2012. a oli teada 388 asustatud metsisemängu. Arvestades metsise paiksust, sõltub metsise edasine käekäik otseselt Eesti metsade majandamise viisist. Ohuteguriteks hinnatakse lageraieid metsise elupaikades, kuivenduse mõjul toimuvat elupaiga kvaliteedi langust ning nende kahe teguri omavahelist koosmõju, aga samuti ka pikaajalisi maastikumuutusi, mille tõttu ohustab mängu isolatsiooni jäämine ja eelistatud elupaikade killustumine. Röövlust ja inimesepoolset häirimist peetakse väiksema tähtsusega ohuteguriteks (Metsise kaitse tegevuskava 2013–2017 eelnõu).

Musträhn (*Dryocopus martius*) ja **roomav öövilge** (*Goodyera repens*) on III kaitsekategooria liigid, kelle arvukus on küll stabiilne, kuid elupaikade vähenemine võib arvukust oluliselt mõjutada.

Loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus – loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ning nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikkel 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada vajalikud kaitsemeetmed direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Pähni loodusala eesmärk on kaitsta I lissas nimetatud elupaigatüüpe vanad loodusemetsad (*9010) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0).

2.2. Loodusobjekti kaitse alla jätmise otstarbekus

Pähni looduskaitseala territooriumil on mitme II ja III kaitsekategooria liigi leiukohad ning alal esinevad haruldased metsaelupaigad (inventeeritud 2008). Vastavalt looduskaitse arengukavale on metsas toimuvate looduslike protsesside ja Eestile omaste looduslike metsaliikide, eriti ohustatud liikide elujõuliste populatsioonide püsimiseks võetud 8,7% metsamaast range kaitse alla, ohustatud metsaelupaikades on inimõju minimeeritud ja kehtestatud majandamise piirangud. Vastavalt metsa range kaitse miinimumvajaduse uuringutele peab rangelt kaitstavate metsade kogum olema aastaks 2020 tüpoloogiliselt esinduslik ja hõlmama vähemalt 10% metsamaast. Eelkõige vajavad täiendavalt ranget kaitset tüpoloogilise esinduslikkuse saavutamiseks laane-, salu ja soovikumetsad. Pähni looduskaitsealal suurenenud sihtkaitsevööndite pindala aitab kaasa seatud eesmärgi täitmisele ligikaudu 10 ha osas. Tegemist ei ole uue kaitseala loomisega, vaid olemasoleva kaitsekorra uuendamisega, mille eesmärk on tagada Natura 2000 võrgustikku kuuluva Pähni loodusala väärtuste kaitse. Pähni loodusala moodustamisega on võetud rahvusvaheline kohustus, mida on otstarbekas ja ainuvõimalik täita Pähni looduskaitsealal.

Ligikaudu 50% ulatuses on kogu looduskaitseala kaetud kaitse eesmärgiks seatud metsaelupaikadega, mille keskmine esinduslikkus on B.

Pähni looduskaitsealal asuv metsise mängupaik on tuumala ehk omavahel funktsionaalselt ühendatud elupaigalaikudest moodustuv metapopulatsiooni osaareaal, mis on suhteliselt isoleeritud teistest osaareaalidest. Tuumalad defineeritakse kasutades liigi potentsiaalse elupaiga prognoosi, teavet liigi hajumisvõime ja elupaiga minimaalse pindalavajaduse kohta. Pähni metsise mäng jääb Rõuge tuumalale.

Kõiki kaitsealal esinevaid III kategooria kaitsealuseid taime- ja loomaliike ei ole kaitse eesmärgina nimetatud, kuna katusliikide ja elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse eesmärgiks toodud III kaitsekategooria liigid on kaitsealale iseloomulikud ja tegemist on nende tüüpiliste ja esinduslike leiualadega.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse läbi looduslike protsesside, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina jätkuvalt looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme erineva rangusega võõndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt liikumiskiirang liikide häirimise vältimiseks pesitsusajal, jahi reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja võõndite piirid

Kaitseala piiritlemise aluseks on Eesti põhikaart (mõõt 1:10 000) ja maakatastri andmed. Piir peab olema looduses täpselt tuvastatav, mistõttu on selle määramisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte, nagu näiteks teid, kraave, jõgesid, ojasid, metsasihte, heas seisundis kiviaedu, mõõdistatud maaüksuseid.

Kaitseala välispiir kulgeb mööda kvartalsihte, kinnistute ja kõlviku piire või olemasolevaid teid hõlmates kõige esinduslikumad loodusväärtused. Kvartalsihid on piiritletud kaitsealast välja, sest nende kasutamine ja hooldamine ei ohusta kaitse-eesmärke. Kaitseala piirimuutuste eesmärk on teha piiritlemine selgemaks ja arusaadavamaks, arvestades loodusväärtuste paiknemist.

Välispiiri juures on arvestatud kahe peamise asjaoluga: metsise mängukohaga ja väärtuslike metsaelupaigatüüpide esinemisaladega. Kaitsealasse jääb Pähni raba ja seda ümbritsevad metsad, mis on keskkonnaregistri andmetel teadaolev metsise mängukoht. Metsise mänguaegseks elupaiganõudluseks loetakse ca 1 km raadiusega ringi mängukoha ümber, kus esinevad valdavalt männi enamusega vanad (<60 a) soostuvad või soometsad. Sellest tulenevalt piiritleti kaitseala kirdeosas nii, et kõik metsise mänguaegsele elupaiganõudlusele vastavad loodulikus seisus metsad ca 1 km raadius jääksid kaitseala koosseisu.

Kvartalitesse RS035-RS036, RS045-RS047, RS054-RS057, RS066-RS069 ja RS077-RS078 jäävas kaitseala osas on välispiiri määramisel otsustavaks asjaoluks esinduslike metsaelupaikade esinemine. Tegemist on kompaktse ja valdavalt looduslikus seisus metsaalaga, kus esinevad A ja B esinduslikkusega metsaelupaigad.

Käesoleva määrusega korrigeeritakse kaitseala välispiiri, mis viiakse vastavusse Eesti põhikaardiga. Kaitseala lõunaosas vähendatakse kaitseala 0,2 ha ulatuses. Pähni looduskaitseala pindala on 277,65 ha. Kaitsealast arvatakse välja lage lammiala, kus

asub vana hoone vare ning mille kaitse alla jätmise ei ole ala kaitse eesmärgi ja ala loodusväärtuse madalat taset silmas pidades vajalik.

Kaitseala on tsoneeritud vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele kaheks sihtkaitsevööndiks (Pähniraba ja Pähnimetsa) ja üheks piiranguvööndiks.

Pähniraba sihtkaitsevööndi piir kulgeb põhja, ida ja lääne osas mööda kvartalisihte ning lõunas on piiriks Pähni matkarada ning metsakõlvik. Pähni matkarada jääb Pähniraba sihtkaitsevööndist välja.

Sihtkaitsevööndid on vajalikud väärtusliku vana loodusemetsa, siirdesoo- ja rabametsa ning kaitsealuste linnu- ja taimeliikide kaitse tagamiseks. Ligikaudu 70% ulatuses on sihtkaitsevööndid kaetud kaitse eesmärgiks seatud elupaikadega. Sihtkaitsevööndite eristamise peamine põhjus on Pähniraba sihtkaitsevööndis elav häirimise suhtes tundlik kaitsealune linnuliik (metsis), kelle tõttu on alale määratud liikumispiirang. Pähnimetsa sihtkaitsevööndis kaitstakse põhiliselt metsaelupaiku, kus liikumispiirangu seadmine pole põhjendatud.

Natura 2000 metsaelupaigatüüpide kaitseks on täiendavalt arvatud sihtkaitsevööndisse osaliselt või täielikult järgmised Riigi Metsamajandamise Keskuse (RMK) hallatavad Võrumaa metskonna kvartalid, mis praegu jäävad piiranguvööndisse: RS 035, RS 054, RS 057, RS 066, RS 069, RS 077 ja RS078. Nimetatud kvartalitel asuvad olulisel määral kaitset vajavad metsaelupaigatüübid. Sihtkaitsevööndite piiritlemisel on kasutatud kvartalisihte, kinnistute piire ja olemasolevaid teid. Kokku suureneb sihtkaitsevööndi pindala Pähni looduskaitsealal ligikaudu 70 ha.

Piiranguvöönd on kaitseala osa, kus asuvad väärtused, mis ei vaja looduskaitsealade kohast sihtkaitsevööndi režiimi. Piiranguvööndi pindala on 63,33 ha. Tegemist on sihtkaitsevööndite puhveralaga, mille eesmärk on tagada liikidele levimisvõimalus kaitseala naabruses olevate kaitsealade vahel ning vähendada servaeefekti mõju kaitseala sihtkaitsevöönditele, et säiliks haruldaste ja kaitsealuste liikide populatsioonide elujõulisus. Seetõttu on oluline, et piiranguvööndi metsi ei muudetaks majandamise käigus üheübalisteks ja säiliks piiranguvööndi metsades antud kasvukohatüübile iseloomulik loodusemetsa struktuur.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal esinevaid loodusväärtusi (ekspertid Toomas Hirse ja Taavi Tattar) ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse eeskirja kohta koostatud ekspertarvamust („Pähni looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu eksperdihinnang“ Rein Lepp, 2008).

Kaitse eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagavad kaitsealal esinevate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning oleksid proportsionaalsed. Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud ühte piiranguvööndisse ja kahte sihtkaitsevööndisse. Leebem kaitse režiim seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamise, kuna ei võimalda tagada teadaolevate metsaelupaikade ning metsise elupaiga säilimist.

Kaitse-eeskirjaga tunnistatakse kehtetuks Vabariigi Valitsuse 3. märtsi 2006. a määrus nr 65 „Pähni looduskaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri”, et välistada alal kahe kaitsekorra kehtimine.

Kaitse-eeskiri ei reguleeri pilliroo ja adru varumist, sest kaitsealal ei ole ühtegi adru varumiseks sobivat veekogu ega ehitusmaterjaliks sobiva pilliroo kasvuala, mis võiks varujatele huvi pakkuda. Lisaks ei reguleerita biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamist, sest kaitsealal pole põllumaad, mistõttu pole nimetatud ainete kasutamine aktuaalne. Samuti pole reguleeritud ujuvvahendiga sõitmine, sest kaitsealal puuduvad selleks sobilikud veekogud.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi, püüda kala ja pidada jahti kogu kaitsealal, välja arvatud sihtkaitsevööndis kõnesolevas määruses sätestatud juhtudel. Metsise pesitsus- ja mänguaegse häirimise vältimiseks on Pähni sihtkaitsevööndis keelatud inimeste viibimine 1. veebruarist 31. augustini ja jahipidamine 1. veebruarist 31. augustini. Muul ajal eespool nimetatud tegevused kaitseala kaitse eesmärkide täitmist ei ohusta ja on seetõttu lubatud. Nimetatud piirangute seadmisel on lähtutud metsise elupaiganõudlusest ja metsise püsielupaikade kaitse alla võtmise määrusest.

Telkimine ja lõkketegemine on kaitsealal lubatud kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud kohas. See väldib kaitsealal liigset tallamiskoormust ja tuleohtu. Nimetatud tegevuste osas on jäetud kaitseala valitsejale kaalutusõigus, et vältida lõkketegemist ja telkimist väärtuslikel kooslustel ja kaitsealuste liikide leiukohtades. Kaitsealal asuvate väärtuste kaitsmisel pole mõeldav, et kaitsealal telgitakse ja tehakse lõket kõikjal. Kaitseala vahetus läheduses asub RMK Pähni loodumaja, kus on võimalik telkida ja teha lõket. Lõkketegemise keeld ei laiene metsamajandustöödele, sest nende maht on väike ja neid tehakse raiejärgsel metsamaal.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga sõitmine teedel. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, ala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusel, maatulundusmaal metsamajandustöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Soovides vältida meelelahutuslikul eesmärgil sõidukitega (eelkõige ATV, enduro mootorrattad jne) sõitmist väljaspool teid, mis ohustab otseselt kaitseväärtuste säilimist, on lubatud väljaspool teid sõita vaid loetletud tegevuste korral. Loetelu hulgas on toodud tegevused, mida teevad valdavalt kaitseväärtusi tundvad ja teadvad inimesed, mistõttu on välistatud kaitse eesmärgiks seatud väärtuste teadmatusel tingitud kahjustamine. Loetelu hulgast on välja jäetud LKS § 31 lõike 2 punktis 10 nimetatud põllumajandustööd, kuna antud alal puudub põllumajanduslikult kasutatav maa.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Planeeritud tegevuste ühtivus kaitseala kaitse eesmärkidega sõltub konkreetsetest tingimustest ning vajab igakordset kaalutusotsust. Seetõttu on vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1 mitmed tegevused lubatud vaid kaitseala valitseja nõusolekul. Kaitsealal ei või ilma valitseja nõusolekuta muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava

ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, anda nõusolekut väikeehitise ehitamiseks, seada projekteerimistingimusi, anda ehitusluba ning rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba või ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks ning jahiulukeid lisasööta. Lisaks ei kooskõlasta kaitseala valitseja tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmise korral tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes. Keskkonnaministeeriumil või Keskkonnaametil on keskkonnamõju hindamise järelevalvajana õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Tegemist on looduskaitseadusest (§ 14) otsekohalduvate piirangutega, mille eesmärk on kaitseala valitseja kaalutusotsusega hinnata ja vajaduse korral vähendada nimetatud tegevuste negatiivset mõju kaitse eesmärkidele.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndite eesmärgid

Pähnimetsa sihtkaitsevööndi kaitse eesmärk on vanade loodusmetsade arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina ja kaitsealuste liikide kaitse.

Pähnraba sihtkaitsevööndi kaitse eesmärk on kaitsealuste liikide elupaikade kaitse, tutvustamine ja taastamine ning siirdesoo- ja rabametsade kaitse.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud tee rajamine, tehnovõrgurajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks ja olemasolevate ehitiste hooldustööd, samuti metsakoosluse kujundamine Pähnraba sihtkaitsevööndis vastavalt kaitse eesmärgile.

Kaitseala on oluline loodushariduslikult (kaitseala vahetus läheduses asub RMK Pähni looduskeskus, mille õppe- ja matkarajad läbivad kaitseala), mistõttu on vajadus rajada külastust reguleerivat ja suunavat infrastruktuuri ning seda hooldada. Samuti on mitmed Pähnraba sihtkaitsevööndis asuvad puistud tugeva majandusmõjuga, mistõttu metsise seisukohast lähtuvalt on osa elupaigafragmente muutunud ebasobivaks ning vajavad kvaliteedi tõstmist (teostada hooldusraiet, et soodustada hetkel lehtpuudele ja kuusele alla jäävate mändide kasvu). Konkreetsed tööd on planeeritud kaitsekorralduskavas. Seega on kaitse-eeskirjaga lubatud eelnevas lõigus loetletud tegevused kaitseala valitseja nõusolekul, sest see on vajalik kaitse eesmärkide saavutamiseks.

Kaitsealal paiknevate inimpeglilike (metsis) ja tallamistundlike (sookooslused) liikide, koosluste kahjustamise vältimiseks on sihtkaitsevööndis lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine võib toimuda ainult kaitseala valitseja nõusolekul. Samal põhjusel on piiranguvööndis lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata

kohas. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohas piiranguvööndis võib toimuda üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Ettevalmistatud ja tähistatud kohad kaitsealal asuvad Pähni looduskaitseala matkarajal, mis läbib nii sihtkaitsevööndeid kui ka piiranguvööndit.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Mõlema tegevuse keelustamine, välja arvatud kaitse-eeskirja § 5 lõikes 1 esitatud erandid, on vajalik koosluste säilitamiseks, et vältida otsest ja kaudset mõju.

Keelatud on olemasoleva maaparandussüsteemi hooldustööd, välja arvatud eesvoolude hooldustööd. Maaparandusest tingitud soopuistute alusmetsa tihenemine on üks peamisi metsise elupaikade kvaliteeti vähendav tegur, mistõttu on see keelatud. Erandina on lubatud eesvooludena toimivate kraavide hooldustööd, kuna nende hooldamine on vajalik väljaspool kaitseala asuvate maaparandussüsteemide toimimiseks ja seega oleks sellise tegevuse keelamine põhjendamatu ja ebaproportsionaalne piirang.

Metsise pesitsus- ja mänguaegse häirimise vältimiseks on Pähni sihtkaitsevööndis keelatud inimeste viibimine 1. veebruarist 31. augustini ja jahipidamine 1. veebruarist 31. augustini. Muul ajal eespool nimetatud tegevused kaitseala kaitse eesmärkide täitmist ei ohusta ja on seetõttu lubatud. Nimetatud piirangute seadmisel on lähtutud metsise elupaiganõudlusest ja metsise püsielupaikade kaitse alla võtmise määrusest.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvööndi kaitse eesmärk on sealse elustiku mitmekesisuse säilitamine ja tutvustamine.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjaga sätestatud kitsendusi (LKS § 31 lg 1). Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis uuendusraie liikidest lubatud turberaie 5 ha suuruse langina ja lageraie 1 ha suuruse langina kuusikutes ja hall-lepikutes. Looduskaitseaduse § 31 lõike 2 punkti 5 alusel on piiranguvööndis uuendusraie keelatud, kui kaitse-eeskirjaga ei tehta leevendusi. Pähni looduskaitsealal on see leevendus tehtud. Kuna kaitsealade metsa majandamise esmane eesmärk ei ole puidu saamine, vaid keskkonnaseisundi kaitsmine, ei ole kaitsealal lubatud lageraie kõigis puistutes, mis muudab järsult keskkonnatingimusi ja mille mõju ei piirdu ainult ühe raielangiga, vaid ulatub servaepektina ka kõrval asuvasse puistutesse. Pähni looduskaitsealal ei ole lageraie kõigis puistutes kohane. Arvestades kuusiku tormihellust pärast turberaiet ja kehva uuenemist vana metsa all ning hall-lepiku lühikest eluiga on erandina lubatud lageraie kuusikutes ja hall-lepikutes. Piiranguvööndisse jäävad alad, mis on kultiveeritud või muudetud praeguseks raietega sedavõrd, et elupaigatüübid ei ole säilinud ja neid ei saa tekkida ka lähitulevikus. Samas on need alad (piiranguvööndisse jääv tee ja jõgi välja arvatud) olulised liikide kaitse ja ala sidususe huvides ning selleks tuleb neid majandada nii, et püsiksid liikide levimiseks sobivad tingimused.

Raiete tegemisel metsamaal tuleb säilitada puistu liikide ja vanuse mitmekesisus. Elustiku

mitmekesisuse säilitamiseks tuleb jätta raielangile hektari kohta alles vähemalt 20 tihumeetrit puid, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alatiseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Haab on elustiku mitmekesisuse kaitsel oma bioloogilise ja ökoloogilise eripära tõttu väga oluline puuliik. Mida vanem on haavapuu, seda enam pakub ta elupaiku ja on toiduks elustiku eri rühmadele. Elustiku mitmekesisuse säilitamise eesmärgil, mis on Pähni looduskaitseala piiranguvööndi kaitse eesmärk, ei ole otstarbekas nooremates kui 50-aastates haavikutes turberaiet teostada ning säilitada tuleks raietel ka vanu suurte dimensioonidega puid ja nende säilinud osi.

Samuti on kaitseala valitseja nõusolekul piiranguvööndis lubatud ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine, veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine. Kaitseala on oluline loodushariduskeskus (kaitseala vahetus läheduses asub RMK Pähni looduskeskus, mille õppe- ja matkarajad läbivad kaitseala), mistõttu võib tekkida vajadus püstitada külastust korraldavat ehitist, mille rajamisel on oluline anda võimalus kaaluda ehitise püstitamise mõju looduskeskkonnale (kaitstavatele elupaikadele ja liikidele). Kaitseala läbib Pähni jõgi, mistõttu tuleb veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmisel anda võimalus kaaluda tegevuse mõju. Väikesemahulised veetaseme ja kaldajoone muutmise tööd ei häiri kaitseväärtusi, kuid suuremate mahtude juures võib tekkida vajadus tegevuse piiramiseks.

2.5.5.2. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Keelatud on uue maaparandussüsteemi rajamine, puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine. Need tegevused kahjustaksid kaitstavaid metsaelupaiku, kaitsealuste liikide elupaiku ning kogu kaitseala elurikkust, mistõttu on need kaitsealal keelatud. Lisaks on keelatud puidu kokkuvedu külmumata pinnaselt, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul juhul, kui pinnas seda võimaldab. Kaalutusotsuse tegemine sobiva pinnase korral on oluline, sest alal on nii pinnasekahjustustundlikke metsaeraldise kui ka kohti, kus kuiva pinnasega kokkuvedu ei kahjusta kaitseväärtusi.

Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine. Maavara on looduslik kivim, setend, vedelik või gaas, mille omadused või mille lasundi lasumistingimused vastavad maapõueseaduse § 9 lõike 1 alusel kehtestatud nõuetele või uuringu tellija esitatud nõuetele ja mille lasund või selle osa on keskkonnaregistris arvele võetud. Pähni looduskaitseala maavarasid ei esine ning maardla rajamine kahjustaks maastikuilmet ja elurikkust, mistõttu on maavara kaevandamine keelatud. Maavara kaevandamine ei ole maapõue kasutamine, mida kinnisasja omanik või kinnisasja kasutusõigust omav isik võib teha üldgeoloogilise uurimistöö loata, uuringuloata või kaevandamisloata, kui seda tingib kinnisasja kasutamise vajadus. Maapõue kasutamist kaitse-eeskiri ei reguleeri.

3. Menetluse kirjeldus

Pähni looduskaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 21. märtsist – 10. aprillini 2009. a ning 19. novembrist – 10. detsembrini 2012. a Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regiooni Võru kontoris ning Varstu Vallavalitsuses. Teated kaitse eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmusid 4. aprillil 2009. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ja 15. novembril 2012. a ajalehes Eesti Päevaleht ning 4. aprillil 2009. a ja 17. novembril 2012. a kohalikus ajalehes Võrumaa Teataja. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse eeskirja eelnõu avalikustamise teade 20. märtsil 2009. a ja 9. novembril 2012. a.

Määruse ettevalmistamise käigus on kaitse-eeskirja eelnõu kooskõlastatud kohaliku omavalitsustega: Rõuge ja Varstu Vallavalitsusega, Lõuna Teedekeskusega ning Võru Maavalitsusega. Kaitsealal asuvate kinnistute omanikele ja haldajatele saadeti tähitud kiri, kus paluti esitada arvamus kaitse-eeskirja kohta. Samas teatati, et kui vastuväiteid ja ettepanekuid kirjas nimetatud tähtpäevaks ei esitata, loetakse, et kinnisasja omanikel või haldajatel ei ole kaitse-eeskirja eelnõu suhtes vastuväiteid ja nad on sellega nõus. Samuti tehti ettepanek menetleda asja avaliku aruteluta, kui vastavasisulist ettepanekut ei tehta. Lisaks sisaldas kiri kaitse-eeskirja eelnõu, seletuskirja ja kaitseala uue tsoneeringu kaarti. Avaliku väljapaneku käigus avaliku arutelu korraldamise ettepanekut ei laekunud.

Vallavalitsused ja maavalitsus vastuväiteid ega parandusettepanekuid ei esitanud. Lõuna Teedekeskus palus arvata kaitsealalt välja riigimaantee 25108 Tsooru–Krahi lõik kilomeetritel 15,4–16,4. Seda ettepanekut ei võetud kaitseala terviklikkuse põhimõttest lähtuvalt arvesse. Kõnealune riigimaantee lõik kuulub eelnõu järgi piiranguvööndisse, mis ei takista seal toimuvat majandustegevust.

Vastavalt looduskaitseseaduse § 9 lõikele 5 saadeti tähtkiri riigimaa haldajale RMK Võrumaa metskonnale, kelle hallataval maal kaitseala asub. RMK Haanja-Karula puhkeala juhatajalt tuli avaliku väljapaneku käigus taotlus leida võimalus Pähni metsaõpperaja kasutamiseks. Praegu kehtiva kaitse-eeskirja kohaselt on Pähni sihtkaitsevööndis, mida läbib ka Pähni metsaõpperada, kehtestatud liikumispiirang 1. veebruarist 30. maini, mis pole kogu sihtkaitsevööndi ulatuses põhjendatud. Kõnesoleva eelnõu kohaselt jääb Pähni metsaõpperada Pähnimetsa sihtkaitsevööndisse, kus ajalisi liikumispiiranguid sätestatud ei ole ning seega ei ole takistatud ka õpperaja kasutamine.

RMK Võrumaa metsaülemalt saabunud kirjas ei peetud vajalikuks metsise ja muusträhni ning nende elupaikade kaitseks Pähnimetsa sihtkaitsevööndi kehtestamist. Kahtluse alla seati ka Pähnimetsa sihtkaitsevööndisse määratud Natura 2000 elupaigatüübid, osutades sealse metsa keskmisele vanusele, mis ei ületa üheski kvartalis sadat aastat. Neid ettepanekuid ei võetud arvesse, kuna Pähnimetsa sihtkaitsevöönd on kehtestatud eelkõige Natura 2000 elupaigatüübi (9010 *) kaitseks, mida suudavad edukalt kasutada elupaigana ka kaitsealused liigid. Samuti ei peetud õigeks otsustada metsakvartali keskmise vanuse järgi puistute vastavuse üle Natura 2000 elupaigakriteeriumidele, kuna tervenisti ei sobi elupaigatüübiks ükski kvartal (Pähnimetsa sihtkaitsevööndisse kuuluvad mõned kõnealused kvartalid osaliselt). Asjakohased vastused on saadetud ka ettepanekute esitajatele.

19. novembrist – 10. detsembrini 2012. a Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regiooni Võru kontoris ning Varstu Vallavalitsuses toimunud avalikul väljapanekul vastuväiteid ja ettepanekuid ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud EÜ Nõukogu direktiiviga 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide

territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, mil määral tema territooriumil leidub loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615-k „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ lisa 1 punkti 2 alapunktiga 331 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Pähni loodusala, mis hõlmab endas Pähni looduskaitseala. Seetõttu tuleb Pähni looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivaid erisusi.

Pähni loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni otsusega 2009/94/EÜ, 12. detsember 2008, millega võetakse vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade teine ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2008) 8046 all, ELT L 043 , 13.02.2009 lk 245–392).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult esinevate linnuliikide kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võivad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Pähni looduskaitsealal on kaitse-eesmärgiks linnudirektiivi I lisas nimetatud metsise elupaikade kaitse.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt toodud eesmärkide saavutamist.

Määruse jõustumisel puuduvad olulised mõjud sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ja riigiasutuste ning kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta. ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud

piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Maamaksu laekub Varstu vallale vähem ligikaudu 200,63 eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Pähni looduskaitsealal eramaid ei ole, seega maa omandamise kulusid riigi eelarvest ei teki.

6. Määruse vaidlustamine

Käesoleva määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

7. Määruse jõustumine

Käesolev määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Kõik ministeeriumid, välja arvatud Põllumajandusministeerium, on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Põllumajandusministeerium kooskõlastas eelnõu kahe märkusega, mille valguses on täiendatud seletuskirja. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Keit Pentus-Rosimannus
Keskkonnaminister